

Ifj. Fehér Géza:

TÖRÖK KRÓNIKÁK ÉS MINIATÚRÁIK MAGYAR VONATKOZÁSAI

Az oszmán-török történelem elsőrendű forrásai a 14. századtól azok a krónikák, amelyekben íróik koruk eseményeit részletesen fellejegyezték.¹

Más történetírók munkája e történelem különböző szakaszára világít rá.²

Az udvari történetírók népes csoportja a szultánok uralkodásának valamennyi jelentős eseményét feldolgozta. — Műveiket többnyire a főbb mozzanatok miniaturái teszik szemléletessé, s nem egyszer valóságshűvé és hitelessé.³

A szultánok ugyanis igényelték, hogy uralkodásuk megörökítésével személyük bevonuljon a történelembe és fennmaradjon az utókor számára. Ezért rendelték el a „sehnámedzsinek”,⁴ hogy olyan művet írjon, amely meghatározott kiemelkedő történelmi eseményt ismertet, vagy a szultán életét, győzelmi sorozatát öleli fel.

A fogalmazvány jóváhagyása és szükséges kiegészítése után, a krónika szövegét neves kalligráfusok gondjára bízták. A letisztázott szövegben azután bizonyos lapokat — az író kívánságának megfelelően — illusztráció számára szabadon hagytak. Ezt követően az üres lapokat a megrendelt és előre kijelölt témák miniaturájával az udvari festőműhely (műterem) művészei töltötték ki.⁵

A török történelem fontosabb eseményeit, jelenetszerepekre menő ábrázolás őrizte meg. E miniaturák általában egy mester által irányított műteremben készültek. Szinte lehetetlen tehát az egyes alkotásokat meghatározott személyhez kötni.

A szultáni miniatúrafestő műtermek munkájában — levéltári adatok szerint — nyugati és perzsa festők is résztvettek.

A szultáni udvarban (szerájban) működő festők gazdag ismertetését az „Ehl-'Hiref” defterben találjuk meg. A miniatúrafestők „musavvir”, „nakkas” és „tezhıpdzsi” válfajba különülnek. — Az első kettő a miniaturákat festette, a harmadik viszont az ábrázolást kerettel ékesítette s a kézírásos könyv lapjait is aranyozással díszítette.

Az egyes művek miniaturáit, meghatározott jelenetek ábrázolását igen nehéz lenne az említett defterben névszerint is feldorolt festőkhöz kötni. Helyesebb tehát művészi közösségek által alkotott műtermekről beszélni.⁶

A miniaturafestők tanulóként szegődtek el az udvari műtermekbe; idők folyamán emelkedtek mesterré s közülük egyesek a kódex-diszítés művészetében járták a fejlődés útját, mások viszont alakrajzzal, vagy kompozíciókkal jeleskedtek.

Képzésükre, életmódjukra – sajnos – csupán gyér adataink vannak.

Az idegen miniaturafestők javarésze hódítással került az udvari műterembe. Szultáni meghívásra is érkeztek egyesek, sőt voltak, akiket Isztanbul műveltsége vonzott oda.

A szeráj gyűjteményei az udvari történetírók műveit a mai napig csaknem hiánytalanul megőrizték. A szultáni könyvtár állományát öt évszázad folyamán más uralkodóktól, főrangúaktól, követektől ajándékba kapott miniaturás kötetek is gazdagították. Ezekhez még kegyvesztett személyek elkobzott javaiból származó munkák is járultak. E könyvtárban tehát az oszmán-török történelem felbecsülhetetlen forrásául szolgáló anyag maradt fenn az utókor számára.

Az oszmán-török miniaturafestészet – természetesen – fejlődésében a birodalom mindenkori helyzetét követi. Az oszmán birodalom leghatalmasabb uralkodói ugyanis a határaik kiterjesztésére irányuló hódító tevékenységük mellett a műveltség fellendítésére is törekedtek. A birodalom területi terjeszkedésének megállapodása s ezt követően hatalmának hanyatlása jelentékenyen befolyásolta az irodalom és művészet fejlődését is.

Az elmondottak után természetesen tarthatjuk, hogy az oszmán-török miniaturafestészet klasszikus korszaka a 16. század közepével vette kezdetét a legmagasabb fokra III. Murád (1574–1595) korában hágott.

Előzményként azt is figyelembe kell vennünk, hogy már Nagy Szulejmán (1520–1566) korában más iszlám iskoláktól eltérő jellegű miniaturafestészet honosodik meg. Az oszmán-török történelem ezen legdicsőesebb korszakában nemcsak Firdevszi Sahnáméjához, Dzsámi és Nevái Divánjaihoz hasonló értékű irodalmi és bölcséleti műveket illusztrálnak, – tovább él és fejlődik a portréfestés is. A történelmi témák ábrázolásos feldolgozása azonban még kísérleti szakaszában van, nem fejlődött még ekkor ki jellegzetes oszmán-török stílus; a miniaturákon is kívülről jött különböző hatások figyelhetők meg.

Az oszmán-török ábrázolásoknak ez a fejlődési szakasza is fel tud azonban eredeti alkotó egyéniséget mutatni. A műveit maga illusztráló Matrakcsi Nászuhané krónikás új stílust honosított meg. –

A szulejmáni hadjáratokat leíró munkáihoz készített miniaturáin az elfoglalt városokat, várakat, falvakat, kisebb erődítményeket, az előnyomuló török hadak kisebb állomáshelyeit valóságshűségere való törekvéssel, topográfusan örökítette meg. Az oszmán-török miniaturafestészetben Matrakcsi Nászuh által képviselt topográfikus stílus egyaránt tükröz keleti és nyugati hatásokat. Külön ki kell emelnünk a krónikás és miniaturafestő Matrakcsi Nászuh azon törekvését, hogy a természet és építészet legapróbb részleteit valóságghűen ábrázolta.

Az oszmán-török krónikák és miniaturáik fejlődéstörténeti áttekintését szükségtelen tovább folytatnom, mivel a jelen dolgozatban Matrakcsi Nászuh krónikája és miniaturái alapján kívánok az 1543. évi szulejmáni hadjárat történetéhez egy-két újabb adatot közölni.

A fent tárgyalt áttekintéshez annyit szükséges csupán még hozzáfűznünk, hogy a birodalom hanyatlásával, a XVII. században hanyatlásnak indult – természetesen – műveltsége is.

A XVIII. század első harmadában, közelebbről III. Ahmed (1703–1730) korában azonban ismét szembeötlő a fellendülés művészeti téren ugyannyira, hogy ezt az időszakaszt az oszmán-török művészet második klasszicizmusaként emlegetik. Ugyanez a korszak hozza egyúttal létre az össziszlám művészet legutolsó eredeti alkotásait.

Rövidesen egyre inkább hanyatlik a miniaturafestészet, hogy rövid egy évszázad leforgása alatt elfelejtett művészetté váljék.

A magyar kutatás mulhatatlan érdeme, hogy már a múlt század elején hozzáférhetővé tette a magyar történelmi eseményekhez fűződő legfontosabb török forrásokat.⁷

Törökországi és nyugati könyvtárak azonban még számos olyan munkát őriznek, amelyek ismereteinket hasznosan egészítik ki.⁸ E krónikák szövegének fordítása, illusztrációik vizsgálata tehát az újabb kutatásra vár.

Az ujabban napfényre kerülő források felhasználásában rejlt lehetőségeket az egyik XVI. századi krónika két részletének bemutatásával világítom meg.

Matrakcsi Nászuh „Szulejmánnáme”-jének negyedik kötete az 1542–1543 évek szulejmáni hadjáratával foglalkozik s így bennünket, magyarokat közelről érint. A kis kötet második fele ugyanis az 1543. évi magyarországi hadjárat utvonálán vezet végig bennünket s Székesfehérvár szeptember 3-i elfoglalásával zárul.⁹

A krónika alább tárgyalandó illusztrációinak rendkívüli érdekességet kölcsönöz a rajtuk olvasható írás. Pontos értesülést szerezhethünk ezekről az ország belseje felé vonuló török sereg egyes állomáshelyeiről, a közöttük megtett távolságról s az érkezés keltéről.

Öt egymást követő miniatura ábrázolásain – számozással kísért magyarázó szöveg kelti fel figyelmünket.

I. A 71 a jelzetű oldal miniaturája (1. kép):

1. Moravics¹⁰ faluval szemben, hegyfokon, erdő belsejében, 950 év rebi-ül-evvel 5-én,¹¹ három mérföld.

2. Grabovics¹² falu, 950 év rebi-ül-evvel 6-án,¹³ három és fél mérföld.

3. A Száva folyó parti Eszki Hiszárlik mellett, Garadna falu, 950 év rebi-ül-evvel 7-én,¹⁴ két és fél mérföld.

II. A 71 b, valamint 72 a jelzetű oldalon (2-3. kép) öt ábrázoláson a Szabáccsal szemben lévő, valamint környékbeli várak, települések 4-8 számozással szerepelnek.

4. Komaridzs¹⁵ falu, 950 év rebi-ül-evvel 8-án,¹⁶ három mérföld.

5. A hidon átkelve, Bökürdelen¹⁷ várával szemben,¹⁸ 950 év rebi-ül-evvel 9-én,¹⁹ másfél mérföld.

6. Jarka²⁰ falut elhagyva, Ferhád pasa erdejével szemközt, régi várban, 950 év rebi-ül-evvel 10-én,²¹ három mérföld. A miniatura ezen részletének széljegyzete: „három napi tartózkodás”.

7. Dimitrovicsen²² túl, Gurgurcse²³ alatt, 950 év rebi-ül-evvel 14-én,²⁴ három mérföld.

8. A Boszut tó mellett Trnava²⁵ falu, 950 év rebi-ül-evvel 15-én,²⁶ három mérföld. – A részlet széljegyzete: „egy napi tartózkodás”.

III. A 72 b, 73 a oldalak két miniaturája részleteinek magyarázó szövege:

9. Valkovar²⁷ várán innen, 950 év rebi-ül-evvel 17-én,²⁸ négy mérföld.

10. Valkovar hidján átkelve, Berhovarral²⁹ szemben, 950 év rebi-ül-evvel 18-án,³⁰ két mérföld.

11. Oszek vára, 950 év rebi-ül-evvel 19-én,³¹ három mérföld.

12. Karas folyó³² hidja, 950 év rebi-ül-evvel 20-án,³³ három és fél mérföld.

13. Valpova³⁴ várának mezeje, 950 év rebi-ül-evvel 21-én,³⁵ két mérföld.

A krónika 86b oldalától kerül sor a török hadak Siklós és Buda, valamint Buda és Esztergom közötti felvonulási utvonálának leírására.

A 87 a oldal (4. kép) címsora: „Esztergom vára alá vonulás közben megtett távolságok és érintett állomáshelyek ezek”.

Az oldal ábrázolásainak feliratai:

Arsan³⁶ közelében, azon innen, amint a Keresztös³⁷ hidját elhagyták, letáboroztak, 950 év rebi-ül-ahir 9-én,³⁸ egy mérföld.

Mahadzs.³⁹ 950 év rebi-ül-ahir 10-én,⁴⁰ három és fél mérföld.

87 b oldal (5. kép):

Kesztöh⁴¹ nevű falun innen, 950 év rebi-ül-ahir 11-én,⁴² négy mérföld.

Vele szemben Szekszár,⁴³ 950 év rebi-ül-ahir 12-én,⁴⁴ két és fél mérföld.

Tona⁴⁵ vára, 950 év rebi-ül-ahir 13-án,⁴⁶ két mérföld.

A bemutatott miniaturák fekete-fehér reprodukciói a szin pompás eredetieknek csupán halvány másai.

A krónikás Matrakcsi Nászuhr leírásában részletesebben foglalkozik Esztergom és Székesfehérvár elfoglalásának történetével. Egyben Esztergomról két érdekes miniaturát is közöl; hasonló figyelmet érdemlő ábrázolást szentel Tatának és Székesfehérvárnak is.⁴⁷

Ugy tűnik, hogy megörökítésükre jóval több ideje jutott a szemtanúnak, mint azon várak, erődítmények ábrázolására, amelyek mellett a felvonuló török sereggel elhaladt, esetleg közelükben rövidebb ideig letáborozott.

A krónika fentebb ismertetett lapjain tehát az irott adatok sokkal értékesebbek, mint illusztrációik.

Az említett ábrázolások valamelyes elemzését a krónika bemutatott oldalai sorrendjében mégis meg kell kísérelnünk.

A 71. a oldal 1. sz. felíratához olyan vár tartozik, amelyet két sarokbástyával láttak el.

2. Pártázatos várfal egyik oldalán kaputorony, mögötte bástyatorony helyezkedik el.

3. A folyó partján helyet foglaló pártázatos várfalat három hasonló bástyatorony tagolja.

71 b. 4. A falut két ház ábrázolásával jelezte a krónikás.

5. A pártázatos bástyás várfalat két saroktoronnyal látták el.

72 a. 6. Saroktoronnyal összeépített sátozott építmény.

7. Kapuval ellátott pártázatos vár, két sarkán rondellával.

8. A felíratrészletben említett helységet nem tüntették fel a tó mellett.

72 b. 9. A fentebb, 6. alatt magyarázott ábrázoláshoz hasonló.

10. Domb mögött saroktoronyokkal és bástyával megépített pártázatos vár.

73 a. 11. Eszéket nem ábrázolta a miniatura festője.

12. A Karás folyó hidja nincs feltüntetve a miniaturán, csak a szövegben olvasunk róla.

87 a. Harsány: Pártázatos várfal, hatalmas kaputoronnyal.

A miniaturán Mohácsot udvarházszerű építménnyel jelölték.

87 b. Keszthely: Kaputoronnyal és saroktoronyokkal megépített nagy belsőtoronyos vár.

Szekszárd: Az előbbihez hasonló, kisebb méretű erődítmény.

Tolna: hatalmas területet övező várfal, tíz magas bástyával.

A fentiekhez mindössze annyit kívánok még hozzáfűzni, hogy a továbbiakban régi térképek alapján meg kell kísérelnünk a bemutatott krónikarészletben szereplő elpusztult falvak, várak pontos helymeghatározását.

Mindenek előtt a Belgrád és Szabács közötti helyekre kell itt gondolnunk, nevezetesen Moravicára,⁴⁸ Garadnára, Komaricára. Figyelembe véve Szinán császár leírását, amely szerint a török hadak Szabács előtt keltek át a Száván és a várral szemben táboroztak le, a jelzett helyek a folyó partján terültek el. A krónikában a „Boszutó” mellett említett Trnava helymeghatározása is a további kutatásra vár.⁴⁹

J E G Y Z E T E K

1. A legjelesebb krónikások Naima, Rasit, Cselebizáde Ászim Efendi voltak.
2. Kimagaslóbb egyéniségek: Ásikpasazéde, Ibráhim Pecsevi, Kjátib Cselebi, valamint a világotutazó Evlija Cselebi.
3. A legismertebb török udvari történetírók: Arifi, Elatun, Ahmed Feridun, Szejjid Lokman, Ali és Tálikzáde. — A szultánok tetteinek az udvari krónikák tudósításával párhuzamos ábrázolása kizárólagos oszmán-török sajátosság az egyetemes iszlám műveltségen belül is.
4. Udvari kötelékbe tartozó krónikás.
5. Voltak olyan oszmán-török krónikások, akik a szemtanu hitellességével jegyezhatték fel azokat az eseményeket, amelyeknek nem egyszer résztvevő szemtanuja volt a miniatúra festője is.
6. A 16. század utolsó negyedében Nakkas Oszmán műterme a legfigyelemreméltóbb.
7. Ezt az áldozatos munkát Thury József és Karácson Imre végezte el a „Török-Magyarkori Történelmi Emlékek” „Írók” sorozata keretében.
8. Elsősorban Isztanbulban a Top Kapu Szerájkronikagyűjteménye; Dublin, Chester Beatty Library.

9. A mű—1520—1537 évek közötti eseményeket tárgyaló — első kötetét a Top Kapu Szeráj könyvtáránál Revan Gyűjteményében 1286 leltári szám alatt tartják nyilván. A második kötet — az 1538 évi havasalföldi hadjárat története — az említett gyűjtemény 1284/2 leltári tétele. Az 1539—1542 éveket tárgyaló harmadik kötet egyelőre hiányzik. A következő kötetet cikkünk ismerteti. A Top Kapu Szerájban H 1608 szám alatt leltározták be. A munka befejező része az 1543 őszétől 1551-ig terjedő időszakkal foglalkozik s 379 leltári szám alatt az isztanbuli Régészeti Múzeum könyvtárában őrzik. — A cikkünkben ismertetett 1543. évi hadjárat korábban feldolgozott török forrásai: Lufti pasa (Thury II. 32–36), Dzselaálzáde Musztafa (uo. 237–225), valamint Kjátib Mohamed záim (uo. 379–383).
10. Szinán csasznál „Morav cse” (Thury II. 298). Margalits E., Szerb történeti repertórium (Budapest 1918) 502: 1580-ban a szabadkai náhiéhez tartozik; uo. 89: szerb püspökség Belgrád mellett. — Számos tanulmányozott helynév korábbi események török krónikáiban is előfordul, azonban — egy-két kivételtől eltekintve — igyekeztünk az 1543. évi hadjárat korábbi feldolgozásainak adataira szorítkozni.
11. 1543. VI. 8.
12. Szinán csasznál „Girapoldzsa” (Thury II. 298). Csánki D., Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában II. (Budapest 1894) 245: Grabovc, Grabovcinak felel meg a Száva közelében. Lipszky J., Repertorium Hungariae, Slavoniae, Croatiae (Budae 1808) 8. sz. térkép 36 gg. alatt. Szabácsról keletre, a Száva északi partján. Margalits E. i. m. 111: Grabovce, 728: Grabovác alakban.
13. VI. 9.
14. Hasonló helynévvel egyik eddig feldolgozott forrásban sem találkozunk. — VI. 10.
15. Szinán csasznál „Komaricsa” (Thury II. 298).
16. VI. 11.
17. Margalits E. i. m. 135. Szabácsot 1513-ban foglalták el a törökök. — Bükürdelen-Büürdelen szószerint „lággyéklyukasztó”. V. ö. Fekete L., Századok LVII–LVIII (1923–1924) 618. Szabácsot számos török krónika említi Bögürdelen formában, így valamennyi 1543. évi hadjáratlal foglalkozó munka is.

Ugyanebben a formában szerepel a defterekben is. Velics A. – Kammerer E., Magyarországi török kincstári defterek II (Budapest 1890) 631.

18. A török hadak Szinán csaus szerint is Szabáccsal szemközt állapodtak meg (Thury II. 298).

19. VI. 12.

20. Az 1543. évi hadjárat feldolgozott forrásaiban nem szerepel. Szulejmán Naplóiban „Jarak” alakban találjuk (Thury I. 329, 351). Margalits E. i. m. 714; Árkavár; Csánki D. i. m. II. 231; Árki Jaraknak felel meg és Mitrovicától délre találjuk. Lipszky J. i. m. 8. sz. térk. 35 ff. alatt.

21. A szövegben a „koru” szó megfelelő olvasását Káldy-Nagy Gyulának köszönöm. – VI. 13.

22. Szinán csausnál „Dimitrofcse” (Thury II. 298). Mitrovica, Szávaszentdemeter. V. ö. Csánki D. i. m. 233, 238.

23. Dzselaálzáde Musztafánál „Gurguricsa” (Thury II. 155). Azonos a Mitrovicától, Szabáccstól északra, Péterváradtól délnyugatra fekvő Gurgurevcével. Csánki D. közlése szerint (i. m. 245) Gyurgyevc a Száva mentén, valószínűleg Grabovci és Bresztács között fekszik. Lipszky J. i. m. 8 sz. térk. 35 ee. alatt.

24. VI. 17.

25. A Boszut „tő” nem jelentheti a hasonló nevű folyó árterest területét, mivel ez a hadiútból nagyon kiesett volna. A horvátországi Trnava sem azonosítható a krónika hasonló nevű helyével, mivel nem eshetett a török hadak vonulási útjába.

26. VI. 18.

27. Szinán csausnál is ugyanezen formában szerepel (Thury II. 298). V. ö. még Csánki D., i. m. II. 277, 298, valamint Margalits E. i. m. különböző helyeit. Lipszky J. i. m. 8 sz. térk. 31 cc. alatt.

28. VI. 20.

29. Dzselaálzáde Musztafánál „Burah” (Thury II. 155), Szinán csausnál „Burhova” (Thury II. 299): Borovo, a Duna déli partján, Vukovártól északra. V. ö. Csánki D. i. m. 280; Margalits E. i. m. 52, 53, 694, 724. Lipszky J. i. m. 8 sz. térk. 31 cc. alatt.

30.VI. 21.

31.Szinán csausnál a helynév, valamint a hadakérkezésének kelte azonos (VI.22).

32.Azonos a Karasica folyóval. Szinán csaus szerint (Thúry II. 300) Szulejmán hadaival Kiras falu mellett állapodott meg. Thúry J.— régi térkép alapján — arra gondolt, hogy ez az Eszék fölött elterülő, Dráva melletti Kursa faluval azonosítható. Margalits E. i. m. 378: Karas folyó, amely Lipszky J. i. m. 8 sz. térk. 29 sz. alatt is megtalálható.

33.VI. 23.

34.Egyező formában találjuk valamennyi 1543. évi hadjáratra vonatkozó krónikában. V.ö. Margalits E. i. m. 29, 145, 434, 718, 724. Lipszky J. i. m. 8 sz. térk. 29 bb. alatt, közvetlenül Eszék mellett.

35.VI. 24.

36.Harsány. Szinán csausnál (Thúry II. 320) „Irsa” formában.

37.Keresztös falu 12 házzal a baranyavári kazában. V.ö. Velics A. — Kammerer E. i. m. II. 173. A forrásban valószínűleg az említett község melletti ugyanilyen nevű folyó vagy patak hidjáról van szó.

38.VII. 11.

39.Mohács. A török krónikák számos helyén szerepel ugyanilyen formában.

40.VII. 12.

41.Kesztölc, Báticasék közelében.

42.VII. 13.

43.Szekszárd. Itt is a helynévnek a krónikákban általános alakjával szerepel.

44.VII. 14.

45.Tolna.

46.VII. 15.

47.L. erre: Ifj. Fehér G., Művészet XI (1970) 6 sz. 6–9; Iparművészeti Múzeum Évk. XII (1969) Bp. 1970. 227–236; A ma-

gyar történelem XVI. századi török ábrázolásai (sajtó alatt a Székesfehérvár Évszázadai III-ban); Az 1543 évi hadjárat XVI. századi török forrása: Matrakcsi Nászuḡ krónikája (sajtó alatt a Történelmi Szemlében).

48.Thúry II. 298.

49.A fentiekre l. még Fehér G.,Studia Turcica (Budapest 1971) 161-168.

DIE UNGARISCHEN BEZIEHUNGEN DER TÜRKISCHEN CHRONIKEN UND DEREN MINIATUREN

Im ersten Abschnitt des Artikels behandelt der Verfasser die Entstehungsgeschichte der türkischen Chroniken und deren Miniaturen.

Die Zeiten vor dem zum Gipfelpunkt der Entwicklung führenden Aufschwung der osmanisch-türkischen Darstellungskunst unter Sultan Murad III. (1574-1595) bedeuten auch das glorreichste Zeitalter der türkischen Geschichte. Während der Regierung Sulten Suleimans des Grossen (1520-1566) bürgert sich eine von dem Stil der anderen islamitischen Miniaturschulen abweichende Art des Malens ein.

Schon die erwähnte Periode kann eine originelle schöpferische Persönlichkeit aufweisen. Der seine Werke selbst illuminierende Chronist - Matrakschi Nasuh - hatte einen neuen Stil mitgebracht. Die Darstellungen der in den Beschreibungen der Heerzüge Suleimans vorkommenden Städte, Burgen, Dörfer, kleineren Festungen und Stationen des vordringenden türkischen Heeres sind wahrheitsgetreu, mit topografischer Treue gestaltet.

Wir können die Tatsache, dass die ungarischen Forschung die wichtigsten, die Ereignisse der ungarischen Geschichte behandelnden türkischen Quellen schon am Ende des vorigen, und am Anfang des laufenden Jahrhunderts zugänglich gemacht hatte, als grosses Verdienst betrachten.

In den Bibliotheken der Türkei und der Westländer werden noch viele solche Werke verwahrt, die unsere Kenntnisse nützlich ergänzen können. Die Probleme der Untersuchung der Textübersetzungen der Chroniken und der Illustrationen sind als Weitere Aufgaben der Forschung zu betrachten.

Die in den neulich aufgetauchten Quellen verborgenen Möglichkeiten werden durch die Besprechung von zwei Teilen einer Chronik aus dem 16. Jahrhundert, sichtbar gemacht.

Der vierte Band von "Süleimannâme" des Matrakschi Nasuh befasst sich mit den Feldzügen der Jahre 1542-1543. Die zweite Hälfte des Werkes bespricht den Vorstoss nach Ungarn im Jahre 1543, und wird mit der Eroberung von Stuhlweissenburg (3. 9. d. J.)

beendet. Fünf aneinander folgende Miniaturen und die sich ihnen anschliessenden numerierten Begleittexte behandeln die südungarischen Schlösser, Dörfer, kleineren Festungen und die zwischen den einzelnen Ortschaften bestehende Entfernung.

Die zwei letzten Miniaturen machen uns mit den Burgen und Festungen auf dem Aufmarschierungsterrain des türkischen Heeres zwischen Siklós und Ofen, bzw. zwischen Ofen und Gran bekannt.

Der Chronist hatte sich im Texte ausführlich mit der Belagerungsgeschichte von Gran und Stuhlweissenburg befasst.

Im weiteren müssen wir auf Grund von alten Landkarten die genaue Ortsbestimmung der in den besprochenen Teilen der Chronik erwähnten vernichteten Dörfer und Burgen vollziehen.